JURNALE. MEMORII

N. STEINHARDT

„Jurnalul fericirii"

Ca şi Memoriile lui Belu Ziber, despre care am scris la această rubrică nu cu multe săptămîni în urmă, ***Jurnalul fericirii*** al lui N. Steinhardt a fost confiscat de securitate, iar autorul, nedisperînd, ta refăcut, într-o versiune, prin forţa lucrurilor, diferită de cea dintîi. Există şi o deosebire: la insistenţele lui D.R. Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor în acea vreme, securitatea a restituit jurnalul. Adevărat miracol, menit parcă a răsplăti credinţa în Dumnezeu a autorului. Memoriile lui Belu Zilber au avut soarta mult mai tristă a majorităţii textelor intrate pe mîna securităţii: nimeni nu le-a mai revăzut (cel puţin pînă astăzi). Spiritul marxist, nu tot aşa de generos ca acela divin, nu 1-a ajutat pe Belu Zilber, care a trebuit să se mulţumească (şi împreună cu el, şi noi) cu versiunea a doua, oarecum improvizată, a cărţii lui Virgil Ciomoş, editorul ***Jurnalului fericirii*** (apărut acum în prima variantă, revizuită de Steinhardt de îndată ce j-a fost înapoiată), vorbeşte într-o postfaţă despre temerile autorului de o nouă percheziţie şi confiscare. îmi amintesc şi eu că, pe la mijlocul anilor '80, a circulat zvonul că, după ce chilia călugărului de la Rohia a fost vizitată de trei sau patru colegi scriitori, a descins şi securitatea, luînd lui Steinhardt numeroase cărţi şi manuscrise. în epocă, cele două vizite erau puse în legătură, deşi n-aş putea spune cu cît temei. Probabil că nu jurnalul era urmărit de această dată, cunoscut de acum securităţii şi considerat inofensiv. Atunci ce? în ediţia Iui, Virgil Ciomoş aşază înaintea textului propriu-zis al jurnalului cele trei file ale ***Testamentului politic*** al lui Steinhardt. Deşi editorul n-o spune, bănuiesc că paginile i-au fost încredinţate împreună cu manuscrisul jurnalului, în ziua în care Steinhardt 1-a rugat să-1 conducă de la aeroportul din Cluj şi pînă la Rohia şi 1-a informat despre iminenţa unei noi percheziţii. E posibil deci ca aceste pagini să fi interesat securitatea.

Concisul ***Testament politic*** enumera trei soluţii de ieşire din universul concentraţionar. Prima este **soluţia Soljenkîn:** aceea de a ne considera morţi din clipa în care trecem pragul securităţii, al organului de anchetă. „ *Dacă aşa gîndeşte, neşovăitor, insul e salvat. Nu i se mai poate* ***face*** *nimic".* ***Soluţia Zinoviev*** este cea de a doua şi constă într-o „totală *neadaptare* la sistem", de felul celei puse în practică de

un personaj din *Les hauteurs beantes,* un soi de haimana, de individ marginal socialmente. Al treia este *soluţia Churcliill* (sau *Bukovski):* o luptă curajoasă, aprigă, cu torţionarul. Chemat la K.G.B., Bukovski n-a dormit toată noaptea de dinainte, dar nu de frică, ci de nerăbdare: abia aştepta să-şi înfrunte adversarul. Churchili declara că războiul 1-a întinerit cu douăzeci de ani. *„Liberi sînteţi să alegeţi* - scrie în încheiere Steinhardt. *Dar se cuvine să vă daţi seama că - /urneşte, omeneşte vorbind - altă cale de a înfrunta cercul de fier - care-i în bună parte şi decretă (vezi Starea de asediu a lui Camus: temeiul dictaturii e o fantasmă: frica) - e foarte îndoielnic să găsiţi".*

In ce-1 priveşte, soluţia lui N. Steinhardt însuşi a fost cu totul alta şi anume „soluţia (mistică) a credinţei", pe care însă n-o recomandă, căci nu depinde de opţiunea omului, ci este „consecinţa harului prin esenţă selectiv". "N. Steinhardt a fost închis între ianuarie 1960 şi august 1964. *Jurnalul fericirii,* redactat ulterior, căci în închisoare n-ar fi fost cu putinţă, conţine toate elementele necesare reconstituirii acestei detenţii, deşi e departe de a se rezuma ia ele. N-ar fi putut fi intitulat *închisorile mele,* căci e mult mai mult de atît. Cînd, în toamna anului 1959, întregul său grup de prieteni este arestat, din pricina faptului că Noica a făcut să circule printre ei cartea lui Cioran, *Ispita de a trăi,* adusă clandestin din Franţa, N. Steinhardt îşi aşteaptă rîndul, întrucîtva mirat că securitatea pare a-I ignora. Invitaţia Ia securitate se produce în ultima zi a anului, dar nu cu mandat de arest, precum în cazul celorlalţi, ci sub forma citării ca martor al acuzării. Fostul avocat (scos din barou în 1948) refuză rolul care i s-a destinat şi se prezintă la locul convocării pregătit pentru arestare, cu geamantănaşul de rigoare în mînă. (Toţi care am trăit în vremea aceea cunoşteam acest obiect. Bunicul meu îl ţinea după dulapul din dormitor, în el aflîndu-se toate cele strict necesare, schimburi, ciorapi de lînă şi altele. Parcă-l văd: era o lădiţă soldăţească de lemn). înainte de asta are o discuţie extrem de semnificativă cu tatăl său, un octogenar lucid şi tranşant: *e adevărat,* îi spune acesta, *că dacă vei refuza să fii martorul acuzării, vei avea parte de zile grele, dar nopţile le vei avea liniştite, vei dormi bine: pe cînd, dacă vei accepta, atunci s-ar putea ca zilele să-ţi fie bune, dar nopţile îţi vor fi îngrozitoare, nu vei mai putea închide un ochi.* Parabola e lesne de descifrat: liniştea conştiinţei e mai importantă chiar decît libertatea. Şi Steinhardt face precum îl învăţase bătrînul lui tată. E, în cele din urmă, arestat, în ianuarie la cea ij^e a doua înfăţişare, şi stă închis pînă în ziua de august '64 cînd expiră termenul acordat de Gheorghiu-Dej pentru eliberarea tuturor deţinuţilor politici. Un om care preferă închisoarea unei mărturii acuzatoare nu e unul obişnuit,

Steinhardt a avut harul credinţei de care vorbeşte în *Testamentul politic.* Evreu, el s-a botezat creştin ortodox, chiar din primele luni ale detentei, iar după eliberare s-a călugărit. Virgil Ciomoş, care i-a fost apropiat în ultimii ani ai vieţii, surprinde foarte sugestiv în postfaţă complexitatea omului: *„Candoarea lui părea multora burlescă într-adevăr, ce este mai caraghios decit să poţi scăpa de închisoare şi să intri de bunăvoie în ea, să fi ovrei şi să ai prieteni legionari, să te naşti în mozaism şi să te călugăreşti în creştinism, să pretinzi a fi monah şi să-ţi ardă de sesiuni, simpozioane şi colocvii. La toate astea, se adăugau şi particularităţile rasei şi încă multe altele, ce alcătuiesc îndeobşte facticitatea noastră cea de toate zilele: temenele publice - adresate uneori chiar prietenilor, - băi cit mai dese, evident, în afara canoanelor, neputinţa de a sta pe loc fie şi în faţa unui ghişeu (făcea mereu pas adăugat) şi, în fine, o bună dispoziţie pentru unii cam într-o ureche - care tresărea din te miri ce".* Nu l-am cunoscut personal pe Steinhardt ca să pot băga mîna în foc pentru exactitatea caracterizării, dar mi se pare foarte plauzibilă.

Jurnalul fericirii este o carte splendidă, amestec inextricabil de notaţie cotidiană, amintire, confesiune, hermeneutică (la propriu: căci Biblia e deseori obiect de interpretare, ca la Varlaam sau Ivireanu), humor, tragedie, istorie, universalitate, metafizică, fiziologie, citate de lectură şi altele. Epica e condensată, intensă, ca şi portretele sau descrierile. Chipul înlăcrimat al unui om care se roagă pe un pat de celulă e la fel de fulgurant în plasticitatea lui precum o scenă cu Păstorel Teodoreanu cerînd gardianului creion şi hîrtie ca să-şi noteze epigramele *(„Eu fac epigrame cum face găina ouă"):* atmosfera de închisoare e traversată de imaginea adventiştilor spălaţi cu sila, sîmbăta, în baia comună, sau de miracolul pe care un preot îl provoacă în seara de Paşti, stingînd prin încordarea voinţei lumina în toată puşcăria. Dar nu numaidecît în acest nerv narativ trebuie căutată frumuseţea *Jurnalului fericirii,* ci, mai degrabă, în nervul ei ideatic, în capacitatea de a supune materialele de viaţă cele mai diverse la proba gîndirii. N. Steinhardt este înainte de orice un om care gîndeşte. Şi dacă lucrul acesta pare absolut firesc la un raţionalist şi ateu ca Belu Zilber, el este întrucîtva neaşteptat la un mistic. Nu, desigur, din prejudecata stupidă că misticul nu gîndeşte, dar din cauză că revelaţiile şi miracolele între care misticul se simte în elementul său n-au în genere tot atîta nevoie de dovezi şi, deci, de cuvintj^ precum raţionamentele ateului. Inteligenţa sclipitoare a lui N. Steinhardt, la fel de cristalină ca a unui Valery, ştie să calce deopotrivă şi pe clapele negre ale instrumentului, pe semitonuri, pe zonele umbrite, care nu se lasă explicate.

N. Steinhardt e convins că nimic nu e mai dialectic şi mai natural contradictoriu decît creştinismul. îşi întocmeşte o jumătate de decalog |P de uz personal: toate cele cinci porunci care-i compun *„colecţia de paradoxe despre care sunt convins că duc toate către Hristos* " cultivă contradicţia sau chiar absurdul (aparent). Moto-ul ***Jurnalului fericirii*** este această sentinţă luată din Marcu (9, 24): *„Cred, Doamne, ajută necredinţei mele". O* alta aparţine lui Kierkegaard: *„Contrariul păcatului nu este virtutea, ci libertatea".* în acelaşi spirit, N. Steinhardt afirmă mereu că doctrina creştină este prin esenţa ei veselă. Nimic mohorît, tern, apăsător. Credinţa e o formă a bucuriei, a vitalităţii. Şi ea nu e birocratică, ci ludică. Iisus şi-a pus mereu la încercare ucenicii. Multe din vorbele şi faptele sale i-au surprins, cînd de exemplu el a lăudat nepăsarea Măriei şi a respins hărnicia Martei sau cînd a spus că celui care are i se va da, iar celui care n-are i se va mai lua. N. Steinhardt scrie o pagină memorabilă despre **exigenţi,** despre aceia care judecă aspru pe toţi, observînd că ochii lor, aţintiţi asupra oamenilor de ispravă, ca să le afle cu necruţare cea mai mică greşeală, trec de obicei cu vederea toate ticăloşiile canaliilor.

Am dat aceste exemple ca să sugerez fineţea gîndirii lui N. Steinhardt. Indiferent dacă se referă la un personaj din Balzac, la parabola talanţilor, dacă face comparaţia dintre moartea lui Hristos şi aceea a lui Socrate, dacă analizează frica de care cuprins Iisus pe cruce (frică **reală,** nu jucată, deşi se ştia nemuritor!), sau dacă prezintă pe Dickens ca pe un Origenes al romanului, N. Steinhardt dovedeşte aceeaşi uluitoare forţă de pătrundere în adevărul lucrurilor, dincolo de coaja groasă a locului comun. Sigur, cei care i-am citit restul cărţilor, nu ne mirăm de sagacitatea ***Jurnalului.*** Cei care n-au citit nimic din el vor trebui să citească. Literatura noastră s-a îmbogăţit cu o carte de primă mînă, Ia care vom simţi nevoia să ne întoarcem nu o dată, în clipe de restrişte, dar şi de bucurie.

(România literară, nr. 18, 1991)